

UITBREIDING VAN DE WEIDESPRINKHAAN *CHORTHIPPUS DORSATUS* IN DE GELDERSE POORT (ORTHOPTERA)

Peter Hoppenbrouwers

Het voorkomen van de weidesprinkhaan in Nederland is lange tijd onderwerp van discussie geweest. In de jaren 1940 zijn er enkele exemplaren gevonden in Overijssel. In 1995 werd hier een enkel exemplaar gevonden, maar intensief onderzoek leverde geen populatie op. In 2018 werd een grote populatie op de Kop van Pannerden in Gelderland ontdekt. Uit aanvullend onderzoek in de Gelderse Poort blijkt de weidesprinkhaan een wijde verspreiding te hebben langs de Waal. De soort lijkt nu echt vaste voet aan de grond te krijgen in ons land.

INLEIDING

Op 28 september 2018 werd de weidesprinkhaan (fig. 1-4) in de Klompenwaard bij Doornenburg ontdekt, tijdens bodemfaunaonderzoek bij Fort Pannerden langs de Waal (Krediet et al. 2018). Dit is de eerste populatie van de weidesprinkhaan sinds 1947 (Kleukers et al. 1997). Dit was aanleiding voor een uitgebreider onderzoek naar deze soort in de Gelderse Poort, het uiterwaardengebied tussen Arnhem, Kleef en Nijmegen. De weidesprinkhaan blijkt zich in de periode 2018-2023 substantieel te hebben uitgebreid in de Gelderse Poort (fig. 5). In dit artikel worden de nieuwe resultaten samengevat.

HERKENNING

De weidesprinkhaan is een kleine veldsprinkhaan met meestal een bruin lichaam en groene of bruine bovenzijde en vleugels. De bovenzijde van het achterlijf van het mannetje is meestal rood gekleurd. De soort is te verwarren met de kustsprinkhaan, maar deze heeft rechtere zijkielen op het halsschild en het radiaalveld op de voorvleugel is plotseling verbreed. Het gemakkelijkste verschil tussen weide- en kustsprinkhaan is het geluid. De kustsprinkhaan maakt een kort snorrend 'prrrs' terwijl de weidesprinkhaan een zacht krassend geluid maakt dat aan het eind versnelt.

Figuur 1-2 Twee kleurvormen van vrouwtje weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus*, 1. met groene bovenzijde, 2. geheel bruin. Foto Peter Hoppenbrouwers.

Figure 1-2. Two colour variants of female *Chorthippus dorsatus*, 1. with green upperside, 2. entirely brown. Photo Peter Hoppenbrouwers.

Figuur 3-4. Twee kleurvormen van mannetje weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus*, 3. met groene bovenzijde, 4. geheel bruin. Foto Peter Hoppenbrouwers.

Figure 3-4. Two colour variants of male *Chorthippus dorsatus*, 3. with green upperside, 4. entirely brown. Photo Peter Hoppenbrouwers.

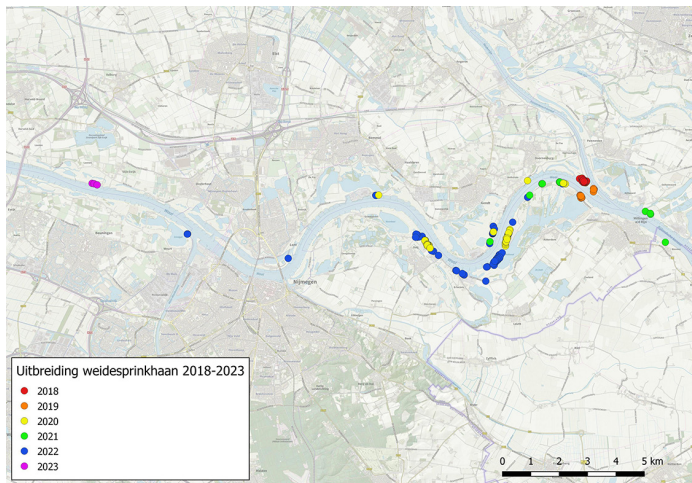
VERSPREIDING

Naar aanleiding van de eerste vondsten werd in 2018 ook nog (tevergeefs) gezocht ten zuiden van de Waal, op de delen van de Millingerwaard precies ten zuiden van de vindplaats in de Klompenwaard. De verder westelijk gelegen delen van de Millingerwaard werden toen niet bezocht. Op 26 juli 2019 bleek de weidesprinkhaan nog aanwezig rondom Fort Pannerden, maar ook tussen het fort en de oostelijke punt bij het Pannerdens Kanaal. Daar werden 20 zingende mannetjes en zes vrouwtjes waargenomen. Het viel op dat de mannetjes zacht en weinig zingen, terwijl andere veldsprinkhanen volop te horen waren. Het afspelen van het geluid hielp bij de inventarisatie. Op 19 september werd het hetzelfde deel van de Millingerwaard bezocht en daar werden meerdere mannetjes gevonden, met behulp van het afspelen van het geluid. In 2018 werd deze techniek niet toegepast en mogelijk was de soort daar toen al wel aanwezig. Op andere plaatsen langs de Waal is dat jaar niet gezocht.

Op 18 juli 2020 werd het onderzoek gestart bij Fort Pannerden, waarbij slechts één mannetje op zicht werd gevonden. Met geluid afspelen reageerde die dag niets. Op 14 september werden hier 42 mannetjes gevonden. Op 8 augustus waren enkele mannetjes aan het zingen in de

Millingerwaard op de plek van 2019. Daarnaast werd de soort 600 meter westelijk op een oeverwal aangetroffen. Op 15 augustus werden 30 mannetjes en drie vrouwtjes aangetroffen op een traject van 650 meter in de Kekerdomse Waard, ruim 2,5 kilometer stroomafwaarts en op 31 augustus een zingend mannetje en een paar vrouwtjes in de uiterwaard bij Ooij. Op 16 september waren hier 20 exemplaren aanwezig. Aan de noordzijde van de Waal werden zes mannetjes en drie vrouwtjes aangetroffen bij Gendt (16 augustus) en één mannetje in de uiterwaard ten zuiden van Bommel (1 september). Op 14 september werden zonder resultaat enkele nieuwe gebieden bezocht: binnendijs, ten noorden van de Klompenwaard en langs het Pannerdens Kanaal tot aan het veer Doornenburg. Wel werden twee mannetjes gehoord op een heel smal deel uiterwaard, ter hoogte van Hulhuizen.

In juli 2021 werd het veldwerk bemoeilijkt door hoog water, omdat grote delen van de uiterwaarden onder water kwamen te staan. De weidesprinkhaan werd niet meer aangetroffen op de delen die onder water hadden gestaan. Alleen op delen die droog gebleven waren werden exemplaren aangetroffen. Aan het einde van juli werd een vrouwtje gevonden in een smalle uiterwaard

Figuur 5. Uitbreiding van weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus* in de Gelderse Poort (2018-2023).
Figure 5. Expansion of *Chorthippus dorsatus* in the Gelderse Poort (2018-2023).

bij Bimmen (net in Duitsland) en enkele exemplaren in de uiterwaard ten zuiden van de Byland bij Lobith.

Tijdens het 5000-soortenjaar in 2022 werd de weidesprinkhaan voor het eerst buiten de oeverwallen aangetroffen. De soort werd gevonden op de winterdijk tussen Ooij en Erlecom. Daarnaast werd de soort gevonden in de niet eerder bezochte Erlecomse waard/Kaliwaal en in de uiterwaard ten zuiden van Lent. Aan het einde van het seizoen werd voor het eerst buiten de Gelderse Poort gekeken en de weidesprinkhaan bleek aanwezig bij het grote grindgat bij Weurt.

In 2023 is de sprinkhaan verder westelijk nieuw aangetroffen ten zuiden van Slijk-Ewijk in de Loenense Buitenpolder, liggende aan de noordoever van de Waal.

BIOTOOP

De waarnemingen van de weidesprinkhaan in het uiterwaardengebied van de Gelderse Poort zijn gedaan op zandige oeverwallen met kruisdistel *Eryngium campestre*, dijken met braam *Rubus spec.* en kruisdistel (fig. 6-9). De laatste jaren is de soort ook op stenige maar ruiger begroeiende delen van dijken te vinden. In het uiterwaarden-

gebied ontbreekt de soort in de delen waar de bodem klei bevat en het veel dichter of hoog begroeid of monotoner begroeid is. In de meeste delen van het uiterwaardgebied waar de sprinkhaan is waargenomen wordt begraaasd met gallo-way-runderen en konikpaarden. Op de dijklocaties wordt soms met schapen beweide of machinaal de vegetatie verwijderd.

DISCUSSIE

De weidesprinkhaan heeft zich duidelijk gevestigd in de Gelderse Poort. Het ligt in de verwachting dat de uitbreiding in het rivierengebied verder naar het westen en misschien naar het noorden (langs Pannerdens Kanaal en IJssel) zal doorzetten. Ook in andere delen van Nederland zijn recent waarnemingen van de weidesprinkhanen gedaan. In de provincie Overijssel in 2018 zijn er enkele waarnemingen bij Lonneker en Denekamp (Waarneming.nl). Ook in Zuid-Limburg lijkt de soort vaste voet aan de grond te krijgen (Waarneming.nl). In 2023 zijn weer waarnemingen van de weidesprinkhaan gedaan bij Denekamp en in Limburg.

De weidesprinkhaan is makkelijk te missen soort wanneer deze niet zingt. Het mannetje zingt zachtjes en kort, tot enkele meters afstand te

Figuur 6. Biotoop van *Chorthippus dorsatus* in de Kekerdomse waard. Foto Peter Hoppenbrouwers.
 Figure 6. Habitat of *Chorthippus dorsatus* in the Kekerdomse Waard. Photo Peter Hoppenbrouwers.

Figuur 7. Biotoop van *Chorthippus dorsatus* op een dijktaalud bij Gendt. De weidesprinkhaan werd alleen op het dijktaalud aangetroffen. Foto Peter Hoppenbrouwers.

Figure 7. Habitat of *Chorthippus dorsatus* in a dike slope at Gendt. The species was only present at the dike slope. Photo Peter Hoppenbrouwers.

Figuur 8. Biotoop *Chorthippus dorsatus* in uiterwaard bij Bommel. Foto Peter Hoppenbrouwers.
 Figure 8. Habitat of *Chorthippus dorsatus* on a plain flood at Bommel. Photo Peter Hoppenbrouwers.

Figuur 9. Biotoop van *Chorthippus dorsatus* in de uiterwaard ter hoogte van Ooij. Te vinden in de overgang van de minder begroeide naar ruigere delen en in deel van dijktaalud. Foto Peter Hoppenbrouwers.
 Figure 9. Habitat of *Chorthippus dorsatus* in a plain flood at Ooij. At this place present in the transition from the less vegetated to rougher parts and further present at the dike slope. Photo Peter Hoppenbrouwers.

horen. Het is wel heel kenmerkend maar het zachte zingen kan gemakkelijk gemist worden door de andere aanwezige harder zingende veldsprinkhanen. Langs de Waal maakt het motorengeluid van de zeer intensieve scheepvaart in combinatie met wind het nog lastiger om de soort te horen. Hoewel er in het binnendijkse gebied van de Ooijpolder geschikt biotoop lijkt te zijn, ontbreken daar vooralsnog waarnemingen (fig. 5).

Het afspelen van het geluid op de telefoon is een interessant extra hulpmiddel om de weidesprinkhaan vast te stellen. Ze zingen onregelmatig en kunnen gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Daarom werd op alle plekken waar niets gehoord werd het geluid afgespeeld. Dit resulteerde op diverse plekken in mannetjes die alsnog begonnen te zingen.

Naast de weidesprinkhaan heeft het onderzoek nog enkele andere leuke sprinkhanenwaarnemingen in de Gelderse Poort opgeleverd. Ook de blauwvleugelsprinkhaan heeft zich weten te vestigen op de zandige, open delen. Daarnaast heeft ook de kiezelsprinkhaan zich op een paar plaatsen gevestigd. In 2022 werd tijdens het 5000-soortenjaar Gelderse Poort nog een populatie duinsabelsprinkhaan in de Erlecomse waard ontdekt. Gezien een geïsoleerde oudere waarneming is deze populatie waarschijnlijk 15 jaar onopgemerkt gebleven.

SUMMARY

Expansion of the steppe grasshopper *Chorthippus dorsatus* in de Gelderse Poort (Orthoptera)

On September 28, 2018, a population of *Chorthippus dorsatus* was discovered at Fort Pannerden, Klompenwaard, a floodplain of the river Waal in de province of Gelderland. This was the first evidence that *C. dorsatus* is reproducing in the Netherlands. From 2018 till 2022 the species has expanded over 18 kilometers in the flood plain area of the Gelderse Poort near the river Waal. It reached Weurt in 2022, west from the city Nijmegen, also in a flood plain area from the river Waal. The species is not singing frequently, but by playing the sound males could be stimulated to respond. In this way many new localities were discovered. The grasshopper probably followed the German Rhine flood plains, according to records from Germany.

P. Hoppenbrouwers
Nijmegen
peter.hoppenbrouwers@planet.nl

LITERATUUR

- Kleukers, R.M.J.C., E.J. van Nieukerken, B. Odé, L.P.M. Willemsse & W.K.R.E. van Wingerden 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). – Nederlandse Fauna 1: 1-415.
- Krediet, A.F. M. Bunschoek & M.P. Berg 2018. De weidesprinkhaan *Chorthippus dorsatus* na 70 jaar terug in Nederland (Orthoptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 51: 1-5.

